

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ ГРУПИ «СПІВЧУТТЯ» В ПОЛЬСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Статтю присвячено дослідженню етимології й розвитку семантики назв емоцій групи «Співчуття» в польській, російській та українській мовах. У статті зосереджено увагу на іменникових та дієслівних лексемах. Як свідчать етимологічні дані, номінація емоцій групи «Співчуття» у польській, російській та українській мовах відбувалася на основі праслов'янських форм **čuti*, **žalb* < **gěl-*, **bolěti*, **milь*, **srьdьce*, **stradati*, **trpěti*, **ljutь*, **čestь*. Більшість назв у порівнюваних мовах не має значних семантичних відмінностей в історичних та в сучасних словниках.

Ключові слова: етимологія, семантична еволюція, значення, дефініція, континуант.

Дослідження лексики емоцій значно активізувалося в мовознавстві в останні десятиліття. Ономазіологічне вивчення емотивної лексики слов'янських мов показує, що, незважаючи на спільність праформ, кожна мова реалізує нове структурне і семантичне наповнення праслов'янських етимонів, викликане специфікою національної мови, культури та лінгвоментальної природи мовців. Аналіз генетичних коренів сучасних назв дає можливість пізнати ту глибинну інформацію, яка зберігалася в них протягом віків і яка переносилася на нові найменування й похідні утворення. Як зауважує П. О. Селігей, етимологічні розвідки повинні обов'язково містити відомості про внутрішню форму слова та про послідовність семантичних змін, яких слово зазнало протягом дальшого періоду свого розвитку¹. Метою нашої статті є порівняльний аналіз етимологічних даних, первісної мотивації та значеннєвої еволюції лексики, яка позначає емоції групи «Співчуття» в польській, російській та українській мовах.

У статті ми зосередимо увагу на дієслівних та іменникових лексемах. Як свідчать етимологічні дані, номінація емоцій групи «Співчуття» у польській, російській та українській мовах відбувалася на основі праслов'янських форм **čuti*, **žalb* < **gěl-*, **bolěti*, **milь*, **srьdьce*, **stradati*, **trpěti*, **ljutь*, **čestь*.

Емотивні континуанти псл. **čuti*. В «Етимологічному словнику української мови» назви укр. *співчувати*, *співчуття*, *спочувати*, *спочуття*, рос. *сочувствовать*, *сочувствие*, п. *współczuć*, *współczucie* розглядаються як кальки лат. *compassio* 'співчуття', *compatior* 'співчуваю, страждаю разом' та гр. *συμπάθεια* 'співчуття', *συμπαθέω* 'співчуваю, страждаю разом' (утворених за допомогою префікса *συμ-* 'спів-, разом' від основи іменника *πάθη* 'страждан-

¹ Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові : Автореф. дис. ... канд. філол. наук.— К., 2001.— С. 10.

- 1893–1912.— Т. 1–3.
- ССРЛЯ — Словарь современного русского литературного языка.— Москва ; Ленинград, 1950–1965.— Т. 1–17.
- ССУМ XIV–XV — Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.— К., 1977–1978.— Т. 1–2.
- СУМ — Словник української мови / За ред. І. К. Білодіда.— К., 1970–1980.— Т. 1–11.
- СУМ XVI–XVII — Словник української мови XVI — першої половини XVII ст.— Л., 1994–2017.— Вип. 1–17.
- СЦСРЯ — Словарь церковнославянского и русского языка.— СПб., 1847.— Т. 1–4.
- Тимч. — *Тимченко С.* Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.— К. ; Нью-Йорк, 2002–2003.— Кн. 1–2.
- Тимченко — *Тимченко С.* Историчний словник українського языка / За ред. С. Тимченка.— Х.; К., 1930–1932.— Т. 1–2.
- Фасмер — *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева.— Москва, 1964–1973.— Т. 1–4.
- Цыганенко — *Цыганенко Г. П.* Этимологический словарь русского языка.— 2-е изд., перераб. и доп.— К., 1989.— 512 с.
- Черных — *Черных П. Я.* Историко-этимологический словарь современного русского языка.— Москва, 1993.— Т. 1–2.
- Boryś — *Boryś W.* Słownik etymologiczny języka polskiego.— Kraków, 2005.— 862 s.
- Brückner — *Brückner A.* Słownik etymologiczny języka polskiego.— Warszawa, 1957.— 806 s.
- USJP — *Uniwersalny słownik języka polskiego / Pod red. S. Dubisza.*— Warszawa, 2003.— Т. 1–4. [Wersja elektroniczna dostępna na CD-ROM (wersja 1.0, 2004)].
- Linde — *Linde S. B.* Słownik języka polskiego.— Lwów, 1854–1860.— Т. 1–6.
- SJPD — *Słownik języka polskiego / Pod red. W. Doroszewskiego.*— Warszawa, 1958–1969.— Т. 1–11.
- SS — *Słownik staropolski / Pod red. S. Urbańczyka.*— Wrocław etc., 1953–2002.— Т. 1–11.
- SJP-War — *Słownik języka polskiego / Ułoż. J. Karłowicz et al.*— Warszawa, 1900–1927.— Т. 1–8.
- SJP-Wil — *Słownik języka polskiego / Ułoż. A. Zdanowicz et al.*— Wilno, 1861.— Cz. 1–2.

L. I. NIKOLAIENKO

COMPARATIVE-HISTORICAL RESEARCH OF LEXIS DENOTING EMOTIONS OF THE TYPE «COMPASSION» IN THE POLISH, RUSSIAN, AND UKRAINIAN LANGUAGES

The article is devoted to the study of the etymology and evolution of the semantics of the emotions names related to the group «Compassion» in the Polish, Russian and Ukrainian languages. The article focuses on nouns and verbs. According to etymological data, the nomination of the emotions of the group «Compassion» in the Polish, Russian and Ukrainian languages took place on the basis of Common Slavic forms **čuti*, **žalb* < **gěl-*, **bolěti*, **milь*, **sъrьdьse*, **stradati*, **trъpěti*, **ljutъ*, **čęstь*. Most of the names in the compared languages do not have a large semantic difference in historical and modern dictionaries.

Keywords: etymology, semantic evolution, meaning, definition, continuant.